

„...a nemzet.”
(Kölcsey Ferenc)

NYELVÉBEN ÉL

Tózsér Árpád: *Szent Antal*
disznaja

„Ezen a vidéken születtem,
az ő nyelvüket beszélem,
az ő hangzóik rögződtek
meg bennem, öntudatlanul
is azokkal élek, amíg
meg nem halok.”
(Kosztolányi Dezső: *Én, te, ő*)

Tózsér Árpád naplójáról készülő írásomhoz előjáróban szívesen idéznék a saját naplóból egy Tózsér-idézet vonatkozásában. „Baka István koporsójánál és életművénél meglepően sokan tisztelnek, de, sértés ne essék, inkább csak a kritikusok második vonala.” Nem tudtam, létezhet-e másodvonalbeli, kevésbé jelentős kritikus, rossz olvasó, (félreolvasó?), magamat tekintve én harmadvonalbeli kritikus vagyok, amennyiben a kritikus jelzőt magamra használom. Olvasó vagyok, nem igazán kritikus. Kritikus az, aki távolságtartóan, az irodalom védelmében bírál, én hangulatokat, benyomásokat mesélek el kijelentő, kérdő és egyéb mondatokban. Az első idézett Tózsér '95-ös naplójából, a másik, az én 2010-es naplóból.

Régi hagyományt folytat Tózsér Árpád. Olyan naplóírók előzik meg, mint Kosztolányi, Kassák, Márai, és mint az utóbbi, Tózsér is érzékenyen reagál a politikai változásokra, hasonlóképpen jár el: figyel és minden számára fontos eseményt lejegyez. Egy szlovákiai magyar költő naplója mennyiben különbözhet egy emigráns író naplójától? A két szerző a történelem színpadán találkozik, történelmi-politikai érzékenységükben rokoni kapcsolat van. Tózsér feljegyzéseiben fontos helyet foglal el Pozsony és a szlovák-magyar konfliktus, a közép-európai értékrend és hozzáállás. *A Szent Antal disznaja* című naplójában 1992-től 1997-ig követhetjük végig a költő életében jelentős történéseket, irodalmi barátaival és közismert szerkesztőkkel, Varga Lajos Mártonnal, Orbán Ottóval, Grendel Lajossal kapcsolatos eseményeket.

Többen irodalomelméleti oldaláról közelítenék meg ezt az írást, mint például tette Korpa Tamás kiváló, fiatal költő és kritikus az *Alföld* januári számában. Az én értelmzői szándékom nagyban eltér az övétől, számomra az egész napló alapvető kultúrtörténeti jelentőséggel bír. *A naplók naplója* telis-tele

van irodalmi, politikai esszébe, cikkekbe illő megállapításokkal. Az irodalomnál maradván, az egész könyv felfogható egy életrajzi regénynek, Tózsér Árpád rá is játszik erre az előszónak elmenő Poétikai előljárójában tett megjegyzéseivel. „A napló narratívájába fogva próbáltam újraélni és -írni az immár viszonylag hosszúra nyúlt életemnek az egyik, talán legintenzívebb szakaszát, azt az (1992 és 1997 közötti) hat évet, amikor a szerencsés véletlen folytán az irodalmat (mondhatnám szerénytelenül: az életemet) egyszerre olvastam, írtam, éltem, értelmeztem, szerkesztettem s tanítottam, egyszerre lehettem költő, irodalomtörténész, kritikus, szerkesztő, egyetemi oktató és állampolgár, testi nyavalyákkal küszködő, de igazi személyiségét a gondolkodás és megértés örömeiben kikísérletezni igyekvő boldogtalan-boldog ember. „A szerző újraírja a korábban történeteket, igazít rajtuk, mint egy regényíró a már elkészült könyvön javításokat végez, épp kihúzza vagy épp hozzátold valamit.” A napló regényszerűségét alátámasztja a szöveg éves tagolásán belül megejtett „fejezetcímek”, mint a *doktor Fűrészpor* vagy a *Juróalmi Zsemle*.

Visszatérve a határon túliság érzéséhez, annak írói megéléséhez: Tózsér Árpádnál nem érzem a szlovák-magyar ellentét súlyosságát. Sőt, nála a kultúra, mint eszköz általi megoldáskeresést tapasztalok. A szerző ablakából – két nyelvű lévén – jó kilátás nyílik mindkét nyelvre és kultúrára, így igazságosan, előítélet nélkül foglalhat állást akár egyik, akár másik ország mellett. Elsősorban a kulturális ismereteknek köszönhetően szabadul meg a részrehajlás veszélyétől. A Magyarországon kívüliség a szerző esetében semmi esetre sem jelenti azt, hogy kevésbé lenne érdekelt abban, ami itt, az anyaországban történik. Tózsér Árpád sikeresebben tölthetné be a megbékélésre tett kísérlet közvetítő szerepét, mint a magyar és a szlovák politikusok, könnyedén érthetne szót mindkét féllel. Amíg ez a felkérés várat magára, utazzunk tovább Tózsér Árpád naplójában. 1995-ben írja: „Vihar van kint is, politikai vihar. az *Irodalmi Szemle* szerkesztőségében írom ezeket a sorokat, a Lőrinc-kapu u. 2-ben, a Szlovák Írószövetség üvegalotájának harmadik emeletén. Ha kinyitom az ablakot, ide hallani a Felkelés téren tüntető hej-szlovák tömegek morajlását. Megint a 'nyelvtörvényért' tüntetnek, erős magyarellenes éllel.” Napló ez a javából, még pedig aktuálisan, ijesztően a jelenbe vágva. A határontúliság életérzése folytatódik a következő szakaszban. „Furcsa életforma a miénk, szlovákiai magyaroké: többségi tudattal vagyunk kisebbségi létűek. Többségi tudatunk a magyar történelemből és irodalomból vétetik, kisebbségi létünk napi tapasztalat.” Tózsér a nyelv megtartó szerepét, a kultúra erejével közösen tartja fontosnak. A határok átléphetők, eltolhatóak, de a nyelv annyira zárt valami, hogy azon belül

maradunk állandóan, nem mozdulunk el belőle, jön velünk vonaton, buszon vagy repülőn, velünk él és lélegzik.

Amennyire közéleti és mindenki számára nyilvános problémákat és irodalmi érdekességeket egész sorát taglalja a szerző, annyira vezet be minket az intimebb szférába, feltárva az olvasó előtt betegségeit, sejtetve mindenki előtt védtelenségét. A napló már eleve, műfajánál fogva valamit mindig megmutat a szerző valódi életéből. Hát még ha ez a testi szenvedések felfedésével párosul! Van-e határa egy naplónak, vagy határok nélkül válhat terévé az én teljes felfedésének? Válogat-e Tózsér? Stendhal írja 1801-es naplója legelején: „Írni kezdem életem történetét, napról-napra. Nem tudom, lesz-e erőm véghezvinni azt a tervet, amit már Párizsban kezdtem. Lám, máris nyelvtani hiba; sok lesz még belőle, mert elvnek tekintem, hogy nem feszélyezem magam, és sohasem törlöm, amit egyszer leírtam.” Stendhal nemcsak nyelvi hibák, hanem az élet eseményeinek rögzítésében sem szabadkozik, beszámol mindenről és mindenkiről ahol járt, és akivel találkozott. Vele szemben Tózsér válogatva adja közre naplóját, (életét) nem feledkezve meg a szenvedése pontos leírásáról. A szerző kultúrától, tudástól megszabadított, csupasz arca néz ránk a naplóból, egyetlen, ősi tudás van a birtokában ezekben a pillanatokban, a Biblia óta ismert testi szenvedése, a halandó ember elvehetetlen ismerete: „De pusztulni már majd valószínűleg úgy pusztulok el, mint egy született városi galamb: darabokra fagyva-hullva az aszfalton. A születésünk nem részünk, valahol a létezésünkön túl születünk: élményünk nem fűződik hozzá, nem érezzük magunkénak. De a halálunk már a miénk: úgy halunk meg, ahogy élünk.” Hangzik a könyv végén, zárómondata pedig ez: „Urbánus varjúnak urbánus halál jár.” Az iróniától nem mentes mondat mosolyra is csábíthat bennünket, olvasókat, amennyiben képesek vagyunk az eltávolodás, a felemelkedés módszerével élve reflektálni a saját halálunkra, mint az életünk kikerülhetetlen következményére. Észrevételem szerint Tózsér Árpád képes.

Visszatérve a könyv irodalmiságához, érdekes és az olvasó számára hasznos lehet a regény (szándékosan használom ezt a szót) verselemzéseit Petriről, Pilinszkyról, Tolnairól, állandó figyelme az őt körülvevő irodalmi behatásokra, helyzetjelentése az aktuális irodalmi problémáról, politikai gondokról. Tózsér könyve „naplóregény”. Több mint napló, kevesebb mint regény, viszont mindkét megközelítésből olvasható. Akár megtörtént, valódi eseményt mesél el a szerző, akár a képzeletjátéka az egész, az élvezet olvasás közben nem marad el. Tózsér mondatnyelve szép, lendületes, magyarázatai vállalhatóak a következményeikkel együtt, gondolok itt például a szlovákok radikalizmusára tett megjegyzéseire.

Tózsér Árpád naplójának megjelenése fontos esemény kellene, hogy legyen a magyar irodalmi életben. (Nem tudom, ez mennyiben sikerült,

szerencsére írásairól születtek korábban értő kritikák, Esterházy Péter, Pécsi Györgyi, Bedecs László tollából). Az idén hetvenöt éves költő folyamatosan ír és értekezik, lát és láttat határon innen és túl. „Csodálkozva néz a vers rám: e nyeszlett/toll az apám, e se dolog, se én? – /A versnek az apja is vers, de ha ez lett/belőle, mit tehet róla, szegény!” (Tózsér Árpád: 73 *Kosztolányi tolla a versről és viszont*)(*Kalligram, Pozsony, 2009*)

